

Op 342,

KNJIŽARICA
HRV. SLAV. ŠUMAR. DRUŽTVA
U ZAGREBU.

ŠUMARSKO-LOVAČKI

LEKSIKON

SASTAVIO

JOSIP ETTINGER.

U Zagrebu 1898.

Nakladom kr. sveučilišne knjižare Franje Suppana (R. F. Auer).

Tisak Antuna Scholza.

Predgovor.

Već se je odavna u našim strukovnim krugovima, opazala potreba izdanja znanstvenog „Šumarsko-lovačkog leksikona“.

Ja sam već odavna očekivao, ne će li se tkogod — vrstniji od mene — na to dati, pa nam sastaviti ovakov leksikon, koji nam je napokon i od pričke nužde. No videći, da ga nitko ne izdaje i da ga tako skoro ne će niti izdati, odlucio sam, da izdam knjigu, koja bi spomenutoj potrebi i želji bar donekle udovoljila. U ovom leksikonu, naći će citatelj odgovor na svaku stvar, koja zasjeća u šumarstvo i lovstvo, te će se pomoću njega moći orientirati i uputiti u željni predmet.

Poglavita podloga pri sastavljanju ovog leksikona bio mi je „Šumarski list“, koji izlazi već puna dva decenija, e iznio mnoge znanstvene tehničke izraze, koji se tiču šumarstva i lovstva. Uz to sam se poslužio i drugim djelima, a ponajviše svojim iskustvom, baveći se godine i godine sa stvarma te struke. Svaku rieč i izraz, za koji sam mislio, da spada u pomenutu struku, alfabetski sam poredao i riečima dodao njemačko nazivlje.

Samo se sobom razumije, da sam osim rieči, koje sam na raznim mjestima naše domovine čuo, pridržao i umetnuo i strane rieči, bilo da mi za dotieni pojam nemamo hrvatskog izraza, bilo da su to tehnička nazivlja.

Prema tome ovaj leksikon sadržaje znanstvene predmete, koji spadaju u šumarstvo i lovstvo, tako: gojenje,

čuvanje, uporabu i uredjenje suma, šumarsko-lovačku zoologiju; šumsku botaniku, tloznanstvo, metereologiju, klimatologiju, mineralogiju, ihtiologiju itd. u obce sve ono, što hrvatski šumar u teoriji i praksi trebati može.

Nitko ne će zamjeriti, što djelo nije možda savršeno i bez pogriješaka, osobito kad uvaži, da je još kod nas šumarska literatura, da se tako izrazimo, u povojima, i što je ovo prvo djelo te vrsti. Da se ovakov leksikon što svestranije obradi i potpunije sastavi, trebalo bi, da naši marljivi i rodoljubivi šumari svaki u svom kraju — kako sam i sam radio — iztraže i pobilježe narodno nazivlje, koje bi onda koji strukovnjak sustavno u cjelinu uredio.

To bi bilo danas tim lakše, što je ovom knjigom udaren temelj i što bi ju samo trebalo popunjavati, gdje se je što izpustilo, ili nova pronašlo.

Napredujući u svemu, pa tako i u šumarstvu ne smijemo dopustiti, da nam ostanu sakriveni liepi hrvatski izrazi i šumarsko nazivlje, nego uz tehničke izraze sacuvajmo i upotrebljajmo i narodne, koje se čuju i govore na raznim mjestima naše domovine.

U Zagrebu 1898.

Pisac.

A.

Abies pectinata. Lin. — die Tanne, — vidi „jela“.

Abnormalno — Abnorm — je nepravilno, kržljivo: abnormalno stanje šumskog tla, koje se neumnim gospodarenjem pogoršalo; rožičići na srndaču protunaravno izrasli itd.

Absolutno — unbedingt — veli se mjesto bezuvjetno, kad hoćemo dokazati, da je ovo tlo absolutno za uzgoj bora prikladno ili da je posve nesposobno.

Absolutni i relativni prirast skupoće — Theuerungszuwachs — prvi se smatra posljedicom faktične promjene drvnih cijena, dočim na potonjeg djeluje mienjanje novčane vrednote. Sravnimo li u novcu izražene drvene cijene u razno doba, onda nam razlike pokazuju sbroj absolutnog i relativnog prirasta skupoće.

Acer — Ahorn, — vidi rod javornjače.

Adjunkt — Gehilfe — je pomagač kod obavljanja radnja na pr. kod mjeračine zemljišta ili procjene šuma itd.

Administracija — Verwaltung, — jeste uprava jedne struke n. pr. šumarstva; pod ovim razumjevamo šumarsko osoblje, naime šumarsko-čuvarsko, gospodarsko i šumsko ravnateljstvo — direkciju.

Adoptirati — zueignen, annehmen — znači prisvojiti, uzeti pod svoje kakovu stvar.

Aesculus Hippocastanum — Rosskastanie — vidi rod „divlji kesten“.

Agrarno polje — agrarisch — zove se ono zemljište, koje se za poljodjelstvo upotrebljava; šumska parcela a vriediti će za agrarno polje itd.

Ailanthus — Götterbaum — vidi „Pajasen.“

- Aklimatizirati** — an das Klima gewöhnen — znači priviknuti bilje podnebu: podomačiti i m. d.
- Aleja** — Allee — jeste nasadjeni drvored uz ces u u perivoju. — Aleja od ogromnih topola, daje veliku sjenu.
- Alnus** — die Erle — vidi joha (jalša).
- Alodial-na šuma** — (erbeigner Wald) zove se ona, koja je vlastelinska ili plemićka.
- Alov** — Fischernetz, — zove se najveća mreža, koja se raztegnuta od dva čamca po sredini rieke neko vrieme vuče, i zatim se čamci jedan drugom približe, te mreža s jedne i druge strane rukama poteže i u čamce stavlja, dok se dodje do stražnjega kraja mreže, iz kojega se ribe rukama hvataju.
- Alpa** — Alpe, — zovu se visoke planine, koje nadvisuju 2500 metara nad morskom ravinom.
- Aluvialno (Aluvial) Anschwemmung**, — veli se, kada je šumsko površje poplavi izvršeno.
- Amelioracija** — Verbesserung — znači tlo poboljšati n. pr. polja i livade i m. d.
- Amortizirati** — Amortisation — jeste usmrčiti, uništiti, razvriediti dokaznicu (eine Urkunde).
- Amphibia** — Amphibien — su vodozemci ili gmazovi; životinje, koje mogu i u vodi i na kopnu živjeti kao n. pr. žabe i m. d.
- Amygdalus** — Mandel — vidi badem.
- Analiza** — Zergliederung — iztraživanje; analizovati tlo: kaže se, kad hoćemo prosuditi plodnost tla n. pr. iz tla, koje izražujemo, valja zemlju smiešati i očistiti od kamenja i korjenja. onda stavimo zemlju u staklenu posudu i naspemo ju vodom, pa to dobro izmješamo i onda ostavimo netaknuto 24 sata, tad će se početi voda cistiti, jer će se teže stvari na dno taložiti. Sada je moći po vodi prosuditi svojstvo tla. Smedja ili tamna boja vode, odaje množinu humusa ili ernice. Po mlječnoj boji možemo zaključiti na neplodnost, a po žutoj boji na plodnost tla. Kada se ova zemlja u vodi utaložila, vidjamo u posudi na dnu ponajprije piesak, nad njim glinu, a zgora humus, te iz toga možemo popriečno prosuditi množinu pojedinih sastavina.

Anatomija — Anatomie — je rasuda n. pr. kad hoćemo da iz stalne osobitosti u sustavu nekojih stabala starost pronadjemo, a to biva po godišnjim prirastima drva na stablu posječenog trupca.

Animirati — ermuntern — bodriti, hrabriti koga na radnju; lovačko pseto animirati da traži itd.

Antracit — Glanzkohle — vidi ugljen.

Aparat — Vorrichtung — sprema, sprava, orudje n. pr. mjerača za stablo i m. d.

Appel ima — veli se psetu prepeličaru, kad je poslušan, (der Hund hat appel).

Apport — kaže se, kad se psetu prepeličaru naloži, da ustrijeljenu divljač donese: (der Hund apportirt).

Aprobirati — billigen, genehmigen. — jeste odobriti, potvrditi, n. pr. drvosječnu osnovu i m. d.

Ara — je površina mjeračna od 100 četv. metara (*Areal, areale*) površni prostor, Flächenraum.

Arboret — Forstgarten — zove se vrt, koji je u table odjelen i puteljeima providjen, u kojem je drveće, po rodu posadjeno i botaničnim imenom na tablicama označeno, da učenici mogu kod praktičnog podučavanja, lakše naći i upoznati drveće.

Ardeidae — Reiherartige Vögel — vidi „čaplje“.

Ariš obični (*Larix europaea*, Lin.) die Lerche. — Raste vitko, cunjasto, preko 25 metara visine i preko jednoga metra u promjeru debla: na prikladnom tlu i položaju može i preko 500 godina živjeti, a radja plodnim sjemenom već u 15. godini. Raste najradje na visokim gorama, gdje mu je pravo mjesto, jer na hladno podneblje nije tako osjetljiv. Stablo u sklopu poraslo, bude jako visoko i čisto od grana, ali neznatne krošnje.

Igle 2 cm. dugačke, kitnjaste, mekane, gladke, jasno-zelene i nešto žljebaste, odpadnu svake godine; na novim ljetorastima su pojedince. Cviet mužki okrugao (maca) 5 mm. dug, žutozelen; ženski (šešarka) do 2 cm. dugačak, osovljen, liepo crven, jajasto obao, takodjer iz krajnjih pupova ponikao, obastrt odozdo iglama. Plod (šešarka) je malen, s početka zelen, u studenu (kad dozrije) jasno-smedj; šešarka je 2. cm. dugačka, jajasto-obla, ljuskice tupe, dugoljasto-oble: pod svakom ljuskom ima po dvie perutkaste male jajasto-žutkaste

sjemenke, koje u proljeću iz šešarke izpadnu i na daleko se uslied vjetrova razlete.

Drvo arišovo je fino, dugo vlaknasto, žilavo, rdjasto-žuto, dugotrajno u suhom i u vodi, izvrstno za raznovrstno gradivo i za lies i razno pokućstvo; za ogriev nije bas valjano, jer kada gori žestoko pršti. Kora ima mnogo trieslovine i upotrebljava se za strojenje kože; smola daje izvrstan terpentin.

Suvrsti. Kao kod svega smrekovog drveća, tako se i kod arišovog nalaze nekoje promjene, i to:

Ariš rani ili mekani, koji rano cvjeta i igle tjera, opet prije dozrije: cviet ženski (maca) crvena ili crvenkasta: rdjasto-žutoga drva. U ostalom je ta suvrst isto takova, kao gore opisan ariš obicni.

Ariš pozni ili tvrdi, koji pozno cvate i igle tjera; cviet ženski (maca) žučkast; rdjasto-smedjeg drva.

Arišov moljac (*Tinea laricinella*) — die Lerchenmotte. — Ovaj maleni leptirić (moljac) imade uzka, svjetlo-siva krilca, obraštena dugim i najfinijim vlasima, šitna šestnaesternožna gusjenica crvenkasto je smedja, a kukuljica joj obrasla je kratkim čekinjama. Izleti u svibnju i lipnju, ženka snese žuta sićušna jajajašca na posve zdrave četinjne ariša, iz kojih u lipnju izplaze gusjenice i dorastu u rujnu, kadno si prave iz suhih četinjna na granama malu ložnicu, da u njoj prezime ili sprovedu zimu u mahovini i u pukotinama kore na deblu. Budućega proljeća uvlače se opet u nove četinjne.

Ovaj je moljac najopasniji neprijatelj ariša, te voli osobito mlade sastojine. Cim izplazi gusjenica iz jajajašca, odmah se uvlači unutar četinjna, koje do polovine izbuši. Odmah za tim pobliede četinjne, i to je znak, da su napadnute po ovom moljcu.

Arhitekt — Baumeister — zove se onaj, koji se bavi gradjenjem i arhitekturom. Naravno arhitekti dužni su dokazati svjedocbom, koja ih ovlašćuje naslov taj nositi i usposobljuje izvršivati graditeljski obrt.

Aroundirati — Arondiren, abrunden — znači n. pr. zaokružiti šumu, kotar, šumariju, ili u red postaviti; u jednake dielove razdieliti, (in gleiche Theile zu vertheilen).

Aronia — Felsenbirn — vidi „kozja jabučica“.

Asekurirati — *Assecuriren, versichern* — znači osigurati posjed kod kojeg društva proti elementarnim nepogodama i m. d.

Asfalt — *Asphalt, Erdpech* — zove se crna zemna smola; tvrda je, smolinasta tvar. Tali se lako, gori jasnim plamenom uz gusti dim i smolinast miris. Dolazi ili pomanje među pojedinim kamenjem ili u po većim naslagama. Asfalt miešaju sa pieskom ili sitnim kamenjem i prave od njega plocnike.

Asov — *eiserne Schaufel* — je željezna lopata s kojom se prekopava tlo, a rabi se i za izkapanje i presadjivanje sadnica itd.

Asperula odorata — *Waldmeister* — vidi „Prvenac“.

Atelije — *Atelier* — zove se umjetnička radionica — *Arbeitszimmer eines Künstlers; Werkstätte.*

Atlas — *Atlas* — zbirka zemljovida ili mapa.

Atmosfera — *uzduh, parokrug, zračiste* — *Athmosphäre; der Dunstkreis der die Erde umgiebt.*

Atom — čet, četak, cestica, drobnica: sve što je maleno, nerazdjelivo. — *Untheilbarer kleiner Körper.*

Atropa Belladonna — *Tollkirsche* — vidi „Devesin“.

Aula — jeste velika dvorana; sbornica — *Hörsaal, Halle, Versammlungssaal.*

Autentično — *Glaubwürdig, urkundlich* — vjerojatno, istinito.

Avanc — *Vor* — je govor, kojim se pas prepeličar bodri, da napred ide.

B.

Babci ili pilota — *Piloteuhölzer* — su obla debela pod korom ili bez kore. Dimenzije pilota variraju između 5—20 metara dužine uz srednji promjer od 20—40 cm. kod hrastovine, a kod omorikovine i jelovine uzimaju se i slabije dimenzije. Pilote za pristaništa okivaju se na gornjem kraju sa željeznim tulecem.

Babica — *altes Weibchen* — lovcu služe se s ovim izrazom i vele staroj ženi gnjetelici — fazani.

Babino uho, gljiva (*Exidia auricula Judae*) — *Judasohr, Klobučić* 3—8 cm. širok, jamast, bez stručka,

— Od ovog roda ima više vrsti, koje se kod nas nazivaju i to:

1. Žutka strnadica (*Emberica hortulana*, Lin.) die Gartenammer oder Ortolan — vidi „strnadica“.

2. Žutka patievrk (*Emberica miliaria*, Lin.) die Grauanammer oder Brassler. — Glavno obilježje: Kljun debeo i tamno-žučkast, perje po svemu tielu sivasto sa crvenkastim prugicama. Ova je ptica po perju mnogo nalik na ševu i dugačka 16 cm., sam rep 7 cm. dug, kljun jak i na vrhu šiljast: goljenice sivasto-zagasite.

Prebiva kod nas blizu žita i oranica, gdje ima dosta šikarja, trnja, kršnih medja, gdje se ljeti i zimi zadržaje, pred jesen lieće u jatu amo tamo. Gnjezdo pravi na zemlji u travi pored trnja, nosi 5 sivasto-bielih jaja, koja su šarana crnkasto i zagasito-prugičasta.

3. Žutka žutovoljka (*Emberica citrinella*, Lin.) die Goldammerl. — Glavno obilježje: Glava, vrat i perje dolje po tielu žuti, podrepje rdjasto-erveno, prvo krilno pero bielo, a ostalo perje krilno žuto krajem zarubljeno. Dugačka je ova obće poznata ptica 16 cm. sam rep 8 cm., kljun 1 cm. dug i oštro šiljast; ledja rdjasta i maslinasto-žuto šarkana.

Prebiva posvuda kod nas, po svim šumama, trnjacima, po žitima, u polju sa vrabcima i ostalim malim pticama sdružena, i kod nas je stalna ptica. Hrani se zasjekama žitom, prosom i inim sjemenjem. Gnjezdo pravi na zemlji; nosi 5 žučkasto-bielih i sivasto-pjegavih jaja i običaje i po dva put nositi i leći preko ljeta.

4. Žutka strnjarka (*Emberica cirrus*, Lin.) die Zaunammer. — Glavno obilježje: Glava joj, vrat i perje dolje po tielu žuti, podrepje gadno maslinasto-zeleno. Dugačka je 17 cm., sam rep 8 cm., kljun 1 cm. dug, u mužaka podvoljak crn, ledja i pleća su rdjasto-erveno zagasiti, ženka i mladice nalik su mnogo na žutku. Prebiva kod nas, gdje i prijašnje, samo ju je riedje vidjeti. Hrani se čim i prijašnja. Gnjezdi se u gustom, kršovitom šikarju po livadama i oko strnjaka; nosi 5 sivasto-bielih i sivo-zagasito-pjegavih jaja.